

El Maig del 68 en la psiquiatria barcelonina

La psiquiatria, una de les especialitats mèdiques alhora mes caòtica i atractiva, no va quedar al marge de les influències del moment. La mateixa pobresa que definia els seus conceptes i mitjans la feia ser vulnerable a uns canvis que, si bé no afegirien precisió ni coneixement, semblaven fets expressament per a posar-se a prova dins del manicomi.

Entre els teòrics que van tenir importància a la revolta del Maig del 68, Michel Foucault va ser uns dels implicats. En aquell moment ja havia publicat *La història de la follia a l'època clàssica*, la qual cosa implicava una primera mirada crítica sobre la relació societat-boig. Tanmateix Thomas Szasz, Ronald Laing i David Cooper, alguns dels autors més coneguts del moviment dit antipsiquiàtric, cadascun amb els seus matisos, eren ja força coneguts i apreciats en els àmbits de pensament intel·lectual. Serien els pioners d'una dècada marcada pel qüestionament de les idees rebudes. Els títols dels seus llibres més difosos són reveladors: *L'antièdip* de Deleuze i Guattari, *Esquizofrènia i pressió social* i *El jo dividit* de Laing, *La mort de la família de Cooper*, entre d'altres.

Aquest moviment antipsiquiàtric, encara que discorria pels seus propis viarans i els seus autors no van baixar a les barricades ni van arrencar les llambordes, va transitar sota uns aires que difícilment poden tenir més similitud amb l'esperit del Maig del 68. La denominació mateixa d'antipsiquiatria amb la qual s'agrupa el moviment d'aquests autors sembla pensada perquè els estudiants la incloguessin en alguna de les seves famoses consignes. "No hi ha boigs. Hi ha interès a fer

bojos. La bogeria és pertot arreu», deia, per exemple, Mireille Varigas.

Aquest pensament que, des de les peculiaritats de cada autor, qüestionava la malaltia mental tal com ha estat concebuda per la medicina tradicional, no va arribar a donar respostes a l'usuari de la psiquiatria, al pacient afligit d'un malestar que els pensadors atribueixen a la família o a la societat o a ambdues alhora. Ningú que tingués al seu càrrec, com a professional o com a parent, un malalt psiquiàtric amb les seves incapacitacions, la seva solitud i el seu dolor no va poder trobar cap utilitat en aquest discurs tan atractiu socialment i filosòficament. El moviment antipsiquiàtric vist des de la perspectiva d'avui ens fa reflexionar sobre la pobresa de coneixements i recursos que ha acompanyat aquest tema frontera entre la ciència i la filosofia. Però és revelador com va desaparèixer del nostre medi, tal com passa amb aquests episodis psicòtics transitoris que porten el bell nom francès de *bouffée délirante*, tan espectacular com passatgera.

Una altra cosa, ben diferent, encara que sovint s'inclogui en aquest concepte, és el conegut moviment encapçalat a Itàlia per Basaglia, amb una sòlida base social i en el qual es posava en dubte un vell concepte tan qüestionable com el manicomi, el seu sentit i la seva

Als vells 'manicomis' van arribar les noves teories psiquiàtriques.

utilitat terapèutica. *La institució negada*, l'obra fonamental d'aquest autor, va arribar aviat al nostre país, publicada el 1972 per Carles Barral, editor que va donar a conèixer la major part d'aquests autors durant els últims anys del franquisme. Eren anys en què els joves ja ens havíem tornat clarament revoltosos i necessitàvem sacsejar l'ordre establert.

Així van arribar a Barcelona, i en concret a alguns dels seus vells i rancis hospitals psiquiàtrics, les noves idees. Eren una barreja sui generis de sensibilitat social per les condicions clarament denunciades, obsoletes i paupèrrimes en què es trobaven aquests centres d'hospitalització i algunes de les idees

del pensament del Maig del 68 i l'antipsiquiatria, que havien lliscat fins a nosaltres com per un tobogan i adornaven el discurs social.

La meva experiència de llavors es remet a l'Hospital Clínic, hospital universitari on, sobretot els joves, vivíem una etapa de modernització, tant en la docència com en l'organització. Si tenim en compte les cavernes de les quals procedíem, era molt d'agrair el tarannà liberal del nou catedràtic i cap del servei, el professor Obiols, home de cultura i de consens que tenia interès a recollir el que de bo es pogués oferir. Aquesta actitud creà divertides confrontacions. Ell s'esforçava a col·locar la psiquiatria, tradicionalment injuriada

i ridiculitzada, a l'altura de les altres especialitats mèdiques de l'hospital. Es tractava d'una tasca tan difícil que encara avui no està del tot resolta, malgrat que hi hagi abundants evidències de la seva necessitat i la seva utilitat. Però el grup de joves antipsiquiàtrics, que amb la seva vènia d'home eclèctic oficiaven com a tals, volien anar sense bata blanca. Recordo aquelles reunions de servei, a les vuit del matí, amb un ordre del dia que acabava inevitablement amb la discussió dels "sense bata". A la fi, i davant d'un solemne i paternalment autoritari "aquí mano jo", no exempt d'una certa ironia, la bata es va imposar fins als nostres dies. Desconec si s'ha fet algun treball que investigui el grau

d'influència que la bata va tenir en la concessió de pressupostos al Servei de Psiquiatria.

No obstant això, el moviment no va restar aquí. Les noves idees havien d'arribar fins al dia a dia dels pacients ingressats, empobrits per la circumstància del seu estat agut i la falta d'espai i de recursos. I d'aquí va sortir una proposta, que sens dubte va ser filla del *bal du 14 juillet* i de la revetlla de Sant Joan, per la qual els dissabtes al matí, que en aquella època eren dies feiners, s'organitzaria un ball popular al Servei de Psiquiatria en el qual no hi hauria diferències entre pacients i curadors. En aquest cas, el cap no hi va oposar resistència. El que ja no recordo

EL TEMPS

EL TEMPS

A l'esquerra, l'hospital Clínic de Barcelona. A la dreta Michel Foucault.

és si estava prohibit treure's la bata per ballar. Aquestes sessions de ballaruga van durar uns quants mesos. Potser es van extinguir quan ho va fer la feina els dissabtes al matí. No sembla que tinguessin una gran influència ni a favor ni en contra de la malaltia mental, però va ser indiscutiblement el resultat del Maig francès.

A la mateixa època i a la mateixa ciutat es va produir un altre fenomen, sens dubte amb un caire de més envergadura i amb més ambició política i de pensament. L'Hospital Mental de la Santa Creu constituïa un exemple flagrant del model manicomi més ranci i trist. Hereu del segle XIX, era un aparcament sense retorn de persones amb incerts diagnòstics, fets anys enrere i en molts casos mai més revisats. Es feia difícil esbrinar si les mancances d'aquells éssers eren degudes a l'evolució de la seva malaltia o a un simple efecte d'absència d'estimulació afectiva i social. Molts d'ells feia dècades que eren a dins dels seus murs, desconectats de familiars i de qualsevol esdeveniment extern. Un grup de psiquiatres, encapçalats per Ramón García, traductor del Basaglia, va iniciar una autèntica revolta que es convertí en un moviment intern de protesta activa, amb bàndols a favor i en contra, que es perllongà durant setmanes i que donà lloc a un immens anecdotari. En poques set-

manes aquells asilats van passar de tenir una vida reglada amb uns mínims d'activitat a haver de fer front a una intensa vida social: excursions, esport, espectacles, assemblees, distribució de tasques... Si tenim en compte que la institució estava parcialment controlada per l'Església, podrem apreciar millor les dimensions de la revolta. Els usuaris es comportaven de forma ambivalent. Alguns d'ells havien arribat a amagar-se sota el llit per no sortir d'excursió, d'altres sortien i explicaven a qui fos que ells eren els bojos d'aquella institució, la qual cosa era un bon indicador del seu grau d'aïllament, en aquest cas protector enfront de la discriminació social. Deixant de banda l'infinit anecdotari, que permetria fer-ne un guió cinematogràfic tan negre i tan tendre com sabem fer en aquest país, finalment s'inicià una transformació definitiva del centre. Transformació que va ser pionera respecte a d'altres de posteriors i que va marcar un abans

Molts d'ells feia dècades que eren a dins dels seus murs, desconectats

i un després en el concepte d'ingrés psiquiàtric.

No es pot tancar aquesta època sense fer un breu esment a la psicodèlia. La transgressió perceptiva i dels estats de consciència té una llarga trajectòria literària i antropològica, al marge del Maig del 68. Però no deixava de ser un bon moment per apreciar-la. Com diu la vella dita, "en temps de belluga, camp qui puga". Va ser una època que als joves ens va permetre allargar fins molt tard el període d'introducció a la vida adulta de debò, tal com s'entén avui. Tal vegada la pertinença de la majoria dels universitaris al món de la burgesia feia poc perillós la futura competència laboral i pocs pensaven en la urgència d'esdevenir responsables consumistes. S'allargassava el concepte adolescent d'amistat i de pertinença al grup. Això va afavorir que l'accés als psicotrops es produís puntualment de manera festiva i en grup, sense gaire transcendència. De ben segur que no vam ser els psiquiatres del Maig del 68 els responsables de la introducció de la droga a Occident ni d'organitzar el negoci de les màfies. Va ser un moment de la història més marcat per la ingenuïtat i la generositat que no pas per l'eficàcia. I la follia va sortir discretament beneficiada en la qüestió de l'habitatge.

Rosa Sender